



## “Türk Tarımının Model Rolü” Çalıştayı

### Sonuç Raporu

( 6 Şubat 2014, İstanbul )

TASAM'ın girişimi ile T.C. Cumhurbaşkanlığı manevi himayelerinde başlatılan ve 6 yıldır devam eden “Türkiye'nin Stratejik Vizyonu 2023” projesi çerçevesinde 6 ana tema altında toplanan makro öngörülerin tamamlanması üzerine, Türkiye'yi 2023 hedeflerine ulaştıracak 10 stratejik lokomotif sektör belirlenmiş, çalışma ve eylem planı çıkarılmıştır. Tarım Gıda ve Hayvancılık 2023 çalışmalarında belirlenen 13 temanın 7'sini konu alan ikinci etapdaki Çalıştaylar 6 Şubat 2014'te İstanbul Gönen Otel'de yapıcı ve samimi bir ortamda gerçekleştirilmiştir.

TASAM tarafından “sektör aktörlerine” yönelik düzenlenen ve tarım, gıda, hayvancılık politikalarında meydana gelen değişim ve gelişmelerin ayrıntılı şekilde irdelendiği Çalıştaylarda; “Tarım, Gıda ve Hayvancılık Sektör Derinliği - AB Ortak Tarım Politikası ve Türkiye”, “Biyo-Çeşitlilik ve GDO'lu Ürünler, Arz ve Gıda Güvenliği 2023”, “Et, Süt ve Su Ürünleri, Perspektif 2023”, “İklim Değişiklikleri; İklim Biliminin Geliştirilmesi, Çok Boyutlu Bölgesel Öngörüler, Fırsat ve Risk Senaryoları 2023”, “Türk Tarımının Model Rolü”, “Tarımsal Desteklemede Yeni Modeller” ve “Tarımsal Üretim ve Pazarlamada Yeni Perspektifler”temalarındaki Çalıştaylar 3 ayrı salonda eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir.

Süleyman Demirel Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Bahri Karlı'nın moderatörlüğünü yaptığı “Türk Tarımının Model Rolü” Çalıştayı'nda, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölüm Başkanı Prof. Dr. Cengiz Sayın, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölüm Başkanı Turgut Cabaroğlu, Akdeniz Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet Bayaner, Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. F. Handan Giray, Çukurova Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Küden, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Levent Mercan, Süleyman Demirel Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mevlüt Gül, Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü'nden Dr. Kamber Güler, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Musa Kavas, ASAŞ Tarım Ürünleri Temsilcisi Aydın Suçın, Türkiye Yem Sanayicileri Birliği Başkan Yardımcısı Bekir Taşkaldıran, Toprak Mahsulleri Ofisi TMO'dan Günay Güner, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Mühendisi Ayhan Koç, Türkiye Yemek Sanayicileri Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı Hüseyin Bozdağ, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan Ziraat Mühendisi Sezai Bayraklı, Alata Bahçe Kültürleri İstasyonu Müdürlüğü'nden Osman Uysal, Dr. Osman Sedat Subaşı ve Ceren Ekşi konuşmacı olarak bulunmuşlardır.



Bakanlık temsilcileri ve çok sayıda akademisyen ile kurum, sektör ve medya temsilcilerinin katılımı ile interaktif bir ortamda gerçekleştirilen Çalıştay'da planlanan konular, programa uygun olarak tüm yönleri ile ele alınmıştır. Toplantı sırasında ortaya konan görüşler aşağıda özet olarak sunulmaktadır.

## Türkiye'nin Tarım Stratejik Planı

### 2013-2017 ve 2023 Vizyonu

AB OTP ( Ortak Tarım Politikası ) reformu ile aynı dönemde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından tarımda 2023 vizyonunu yakalamaya katkı vermek üzere 2013-2017 dönemini kapsayan bir Stratejik Plan hazırlanmış ve 5 stratejik alan belirlenmiştir:

1. Tarımsal Üretim ve Arz Güvenliği
2. Gıda Güvenilirliği
3. Bitki Sağlığı, Hayvan Sağlığı ve Refahı
4. Tarımsal Altyapı ve Kırsal Kalkınma
5. Kurumsal Kapasite

Türkiye'nin tarımdaki kadim sorunlarının çözümü için bugüne kadar birçok politika önlemleri uygulanmış ancak istenilen dönüşüm sağlanamamıştır. Günümüzde tarımsal destekler geçen yıllara göre çok ciddi bir artış göstererek 9 milyar TL'ye ulaşmıştır ve bu rakam gerçekten büyüktür. Peki neden amaca ulaşamıyoruz? Neden değişim sağlanamıyor? Bütün araçlar bitti mi? Bundan sonra ne yapılması gerekiyor? Tarım ve tarımsal yapının mevcut durumunun gerçekçi bir gözle ortaya konulmasına, sorunların kabul edilmesine ve önceliklerin belirlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda tarımdaki en önemli konular, mevcut durum ve gelecekteki beklentiler nelerdir? Bu soru, Türk tarımının eksikliklerine ve sorunlarına ağırlık vererek tartışılmıştır:

### 1. Tarım İşletmeleri

Küçük ve parçalı yapı yakın gelecekte de çok değişmeyecektir. Küçük işletmeler, ağırlıklı olarak öz tüketime yönelik üretim yapmaktadır. Pazara yönelik üretimin büyük bir çoğunluğu büyük işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir. İşletmelerin küçülmesi ve parça sayılarının artmasının önlenmesine yönelik yasal düzenlemelerin uygulanmasının da çok kolay olacağı beklenmemelidir. Çünkü toprak, mülkiyetinden kolay vazgeçilebilen bir emtia değildir. Parçalı yapının daha da arttığı, işletmelerin küçük olduğu, küçük işletmelerin çoğunlukla kendisi için ürettiği, pazara yönelik üretimin aslında büyük işletmeler tarafından yapıldığı bir manzara söz konusudur. İşletmeler ile ilgili başka bir eksik de Türkiye'nin gerçek bir tarımsal işletme tipolojisinin olmamasıdır. TÜİK tarafından bir proje kapsamında gerçekleştirilen bir tipoloji çalışması (2006) vardır ancak veri tabanı kullanıma elverişli değildir.



## 2. Verimlilik

Tarımsal üretimde verim artışları büyük ölçüde seksenli yıllarda gerçekleşmiştir. Tarımsal girdi kullanımının ve özellikle de suyun öneminin anlaşılması ile ortaya çıkan bu artışın daha fazla yükseleceği beklenmemelidir. Teknolojide ciddi değişiklikler yaşanmadıkça verimlilik ve tarımsal üretim miktarlarında da artış olmayacaktır. Tarım politikaları ile istenilen ürünlerin üretimi artırılabilir. Nitekim mısırdaki ve son yıllarda narda bu şekilde artışlar sağlanmıştır. Mısır için olumlu olan bu gelişme, narda geçmiş yıllarda soyada yaşanan benzer bir şekilde ürünün üreticinin elinde kalması ile sonuçlanmıştır.

## 3. Üretici Örgütlenmesi

Değişik adlar ve değişik yasalar altında kurulmuş yüzlerce üretici örgütü var. Ancak bunların faaliyetleri ve üreticiye faydası çok sınırlı düzeyde gerçekleşebilmektedir. Böyle olmasının nedenleri arasında örgütlerin kuruluş amaçlarının üretici ihtiyaçlarından uzak, başka bir deyişle tabandan tavana değil, tepeden bakan bir yaklaşımın söz konusu olması ve bazı örgütlerin etkin olamayacak kadar küçük olması sayılabilir.

## 4. Girdi Piyasaları

Türkiye'nin, girdi piyasalarında dışa bağımlı olması üretim maliyetlerini yükseltmektedir. Özellikle yem hammaddelerinde ithalat payı ve ödenen miktarın yüksekliği et fiyatlarının artışında önemli etki sahibidir.

## 5. Tarımsal Nüfus ve İstihdam

Türkiye'de tarım nüfusu toplam nüfusun %23'üne ve tarımda istihdam edilen nüfus da aktif nüfusun yaklaşık dörtte birine denk gelmektedir. Türkiye ekonomisinin genel yapısı ve gelişimi; istihdamdaki payı ve mevcut nüfus dikkate alındığında tarım nüfusunun % 10'a düş(ürül)mesi gerçekçi bir hedef değildir.

## 6. İnsan Kaynakları

İnsan kalitesinde sorun olmamakla birlikte eğitimdeki ciddi sorunlar hem tarım, hem tarıma dayalı sanayilerde sorun oluşturmaktadır. Üreticilerin eğitimi ve ilgili uygulamaların sürekliliği ile çeşitliliğinin sağlanması önemlidir. Kamu-üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi hem üreticilerin eğitimi, hem piyasanın ihtiyaçlarını dikkate alan ziraat mühendisliği müfredat oluşturulması için katkı sağlayacaktır.

## 7. Gıda Sektörü

Üretilen ürünler açısından geniş yelpazede çalışma imkânı varsa da gıda sektörünün mevcut koşullarda rekabet gücü yüksek bir sektör olarak değerlendirilememektedir. Gıda tedarik zincirine az sayıda büyük firma girebilmekte, oligopol bir yapı ortaya çıkmaktadır. Gıda sanayinde az sayıda büyük firmanın pazarda söz sahibi olması nedeniyle sektörün hammaddesini üreten tarımsal üreticiler avantajlı olamamaktadır. Sektörde önemli konulardan biri hammaddenin düşük kaliteli ve yüksek fiyatlı olmasıdır. Hijyen konusu da hala sorun olmaya devam etmektedir. Modern anlamda işletmelerin fazla olması ve kayıt dışı üretim bu sorunları artırmaktadır. Örneğin sütte kayıt dışılık %45 gibi yüksek bir orandadır. Yasal düzenlemelerin uygulanmasına ve yaptırımların artmasına ihtiyaç vardır.



## 8. Dış Satım

Belirli bir tarımsal ihracatı olmakla birlikte, ihraç ürünlerinin sıradanlık endeksinin yüksek olması ihraç edilen ürünlerin birçok ülke tarafından üretilebilen ürünler olduğunu göstermektedir. Bu da Türkiye'nin rekabet şansını düşürmektedir. Daha fazla çeşitlilik ve farklı ürünler ile dış satım şansı ve gelirlerinin artması, dış satımda 2023 vizyonuna yaklaşılmamasını mümkün kılabilir. Aksi hâlde, mümkün görünmemektedir. Genel olarak markalaşmaya gidilmesi ve yerel ürünlerin coğrafi işaretlerle korunması önemli araçlardan biridir. Bu, sadece dış satım için değil iç piyasalar açısından da gelişmekte olan ülkeler için önemli bir zenginlik potansiyelidir. Türkiye coğrafi işaretlere ilişkin ilk mevzuatını 1995'te yürürlüğe koymuşsa da, hala yasalaşmaması ve denetim mekanizması bulunmamasından ötürü bu sistem, sayıları artsa da işlememektedir. Konuyla ilgili başka bir olumsuz nokta da; coğrafi işaret için başvuran ürünlerin kendine özgü özelliklerinin ve o yöreye özgü olmasının doğru bir şekilde tanımlanamamasıdır.

## 9. Avrupa Birliği

AB üyeliği konusunda bir durgunluk dönemi içindeyiz. Yapılan farklı çalışmaların ortak sonuçlarına göre AB'ye girilmesi durumunda genel olarak tarım üreticilerinin refahı azalacak; tüketici refahı artacaktır. Türkiye'de ürün fiyatları, AB ile aynı düzeyde iken maliyetleri çok yüksektir. Genel kanaat; bu şartlarda üye olursa meyve ve sebze de avantajlı olunacağıdır. Dış satımda önemli olan kiraz, 2023 vizyonuna hazır; elmacılık ve elma üretiminde de önemli gelişmeler sağlandı. Ancak elmanın dış satımı düşük düzeydedir. Bu durum, dış piyasaların damak zevkine uygun çeşitlerin üretilmemesinden ve yurtiçi piyasalardaki fiyat ve satışların bugün için tatminkâr olmasından kaynaklanmaktadır.

## 10. Küresel Sorunlar

Türkiye, küresel iklim değişikliğinden etkilenecek ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz havzasında sıcaklıkların artacağı, sıcak dalgalarının daha yoğun olacağı, toprak neminin azalacağı, yağışlarda yüzde 20'lere varan azalmalar olacağı öngörüler arasındadır. Tarımsal üretim de bu değişikliklerden etkilenecektir; verimde azalmalar nedeniyle temel tarım ürünlerinin üretiminde azalmalar ve fiyatlarda yükselmeler ortaya çıkabilecektir.

## 11. Bilgi Kirliliği

Tarım ve gıda konusunun sürekli olarak gündemde olması şaşırtıcı değildir ve önemi nedeniyle de tartışılması, gündemde tutulması olumludur. Ancak medyada bu konuda kafa karıştıran, doğru olmayan bilgilendirmelere de sıkça rastlanmaktadır. Örneğin, son zamanlarda hayvansal ürünlere karşı oluşturulan antipati ve tedirginlik, bu bilgi kirliliğinin neticelerinden biridir. Medyanın bu konudaki gücünün yetkin isimler ile doğru bilgilerin ulaştırılmasında kullanılması birey ve toplum yararına önemlidir.

6 Şubat 2014, İstanbul